05 2002

Postkolonijalna kritika

Hito Steyerl

Prijevod: Boris Buden

U raspravi o kulturnoj globalizaciji velikim dijelom je rijec i o takozvanoj postkolonijalnoj teoriji. Sto treba shvatiti pod tim? Prema Ruth Frankenberg i Lata Mani (1993, str. 292), postkolonijalnost oznacuje specificni "conjuncture" drustvenih silnica, kao i konkretizaciju politike na lokalne prilike. Geopoliticke razlike u moci vrse snazan utjecaj na te drustvene odnose. One utjecu na nastanak sasvim odredjenih vrsta subjektivnosti - i time na umjetnicku proizvodnju kao i na obrazovanje estetskih i kognitivnih kategorija njezine recepcije. Kako globalni odnosi moci danas posvuda po svijetu strukturiraju zivotne uvjete, mjesto na kojem, prema Frankenberg/Mani definiciji, postkolonijalni odnosi moci djeluju, takodjer je ubikvitarno. Ono ne lezi izvan drustvene prakse ili s onu stranu granica zapadnih drustava, nego se reproducira u njima kao drustveni odnos istodobnog ukljucivanja i iskljucivanja.

U njemackoj recepciji takvih teza, teorijske ideje i umjetnicka djela nastala iz lokalnih pripovijesti migracije i minorizacije uopce se ne uzimaju u obzir. Umjesto toga, recipiraju se gotovo iskljucivo americke postavke. I obrnuto, migranti i pripadnici manjina javljaju se u tim tekstovima pretezito kao nijemi i nemocni likovi, kao sto je slucaj na primjer u Homi Bhabhinom utjecajnom eseju *Dissemi-*

Nation. (Bhabha 1997, str. 186 i dalje) Ondje je, u referenci na Johna Bergera, turski gastarbeiter u Njemackoj opisan kao "nijemi automat koji radi" odnosno kao "prisutnost bez jezika". Tako se stvara slika bespomocne subalternosti koja obiljezuje ne samo pogled na migrante i manjine, nego i na sve njihove iskaze. Druga predrasuda o postkolonijalnoj teoriji glasi, da je ona u njemackom kontekstu ionako samo ograniceno relevantna, jer njemacke kolonije jedva da su spomena vrijedne, a ni nacionalsocijalisticka politika diskriminacije se ne moze usporediti s problematikom autenticne kolonijalne vladavine. (Bronfen/Marius 1997, str. 8) Tako se kao jedina mogucnost adaptacije nudi istrazivanje "ucinaka masovne migracija ljudi i globalne cirkulacije znakova, roba i informacija." (isto) Ono na sto se pritom misli, nije primjerice paradoksalna okolnost, da znakovi, roba i osobe relativno neometano cirkuliraju od Sjevera prema Jugu, ali ne i obrnuto. Pod "ucincima globalne masovne migracije" takodjer nije misljena permanentna neokolinijalna nejednakost koja se reproducira i unutar zapadnih drustava u obliku neravnopravnosti migranata i manjina. Ono pak sto se pod spomenutim ucincima misli, banalnosti su kao na primjer okolnost "da ja kao Juznonjemica mogu posjetiti klub u Zürichu gdje mogu cuti kao neki covjek crne boje koze sa svojom prijateljicom govori svicarski."(str. 6 i dalje) Ti i slicni dozivljaji navode autore na to da postkolonijalne odnose moci opisu kao neku vrstu disca u kojem se pored "DJ-kulture" nudi i "Fusion Cooking". To onda potvrdjuje "produktivnost unutarnjih razlika." (str. 3)

Vec jedno od najranijih umjetnickih svjedocanstava prisutnosti Afrikanaca u Njemackoj niposto ne upucuje na harmonicne kulturne kontakte. Slika Albrechta Dürera "Afrikanac u Augsburgu" (1508) ocigledno prikazuje roba nekog tamosnjeg trgovackog drustva. Vec u prvoj fazi kolonizacije latinske Amerike i

Azije njemacka trgovacka drustva kao Tucher na primjer pruzile su najvecu financijsku podrsku podjarmljivanju, pljackanju i djelomicnom iskorjenjivanju domorodackog stanovnistva. Afrikanac nije slucajno dospio u Augsburg, nego je onamo dosao u okviru jedne tada globalizirajuce internacionalne trgovine robljem koja je obuhvacala vise kontinenata. I u tome su njemacke trgovacke kuce u znatnoj mjeri sudjelovale. Tako je primjerice prvi Asiento, jedna vrsta licence za stjecanje robova, 1526. dodijeljena Nijemcima Eyngeru i Sayleru (Kloes 1985, str. 84). Znacajan njemacki prilog povijesti kolonizacije moze poricati samo onaj tko u potpunosti zanemaruje takve ekonomske i politicke sveze.

Kretanja migranata danas su takodjer tek u manjoj mjeri inspirirana njihovom slobodnom voljom i odvijaju se sve vise u kontekstu globalizacije svjetskog trzista. U skladu s tim autori kao Ha (Ha 2002.) naglasavaju ekonomske i politicke razlike u moci koje strukturiraju postkolonijalnu situaciju i upozoravaju na kontinuitete u ekonomskj funkciji dosljaka i manjina koji sluze kao neka vrsta "konjukturne opruge", industrijske rezervne armije odnosno kao radno roblje.

"Premda postoje vazne razlike izmedju putujucih, prisilnih i gostujucih radnika. koji se niposto ne mogu usporedjivati ni izjednacavati, ipak se isplati potraziti dodirne tocke medju njima. Na taj nacin mozemo razotkriti razlike kao i zajednicke elemente koji s jedne strane omogucuju iskaze o trajno djelatnim strukturama odnosno diskursima i praksama cije vazenje premasuje epohe. (...) Osmotrimo li ishodisni temelj postkolonijalne migracije u Saveznoj Republici Njemackoj, vec na prvi pogled cemo uociti niz historijskih, diskurzivnih i funkcionalnih paralela izmedju takozvanih putujucih, stranih i gostujucih radnika, paralela koje upucuju na nastavljanje rasisticke kolonijalne prakse u Njemackoj." (isto) Tko "suti o kolonijalnoj prisutnosti", pise Ha,

bolje da ni ne pocne govoriti o fenomenima kao sto su "hibridnost" ili postkolonijalizam.

Postkolonijalnost naime "prije svega nije nikakav kronoloski pojam epohe koji oznacuje vrijeme nakon formalne politicke neovisnosti o zapadnoj kolonijalnoj sili, nego politicki motivirana kategorija koja sluzi za analizu povijesnih, politickih, kulturnih i diskurzivnih aspekata nedokinutog kolonijalnog diskursa". (Ha 1999.) Ona prema tom shvacanju obuhvaca "mjesto politickog lociranja. To mjesto je utkano u sjecanje i ostavstinu kolonijalne proslosti i njegovih suvremenih oblika i nacina djelovanja." (Gutierrez Rodriguez 2000.) Razlike izmedju pojedinih lokalnih "conjunctures" postkolonijalnosti moraju se dakle iznaci u lokalno specificnoj analizi. To istrazivanje takodjer omogucuje razvoj analitickih instrumenata koji razmatraju lokalnu povijesno politicku pozadinu globalizacijskih fenomena etnizacije, konstitucije spola i klasnospecificne lokacije. Analiza postkolonijalne, feministicke i antirasisticke kritike ovdje znaci uzimanje u obzir geografskog i politickog konteksta u kojem je ona proizvedena i posredstvom koje je oblikovana.

To vazi prije svega za kriticko razmatranje onih umjetnickih i teorijskih formi koje se u kontekstu postkolonijalne kritike uvijek iznova spominju kao njezin privilegirani medij, naime takozvana hibridna, mijesana forma (Erel, 1999). Kako Umut Erel naglasava, mogucnosti diskursa hibridizacije ne podlijezu samo analitickim i strateskim ogranicenjima. U okviru globalno dominantnog zapadnog kapitalizma koji se hrani lokalnin razlikama nastaju i hijerarhije razlicitih hibridnih kulturnih formi i zanrova. Posljedica toga je da se prije svega anglo americki oblici hibridnosti privilegiraju u odnosu na ostale i tumace kao univerzalni i jedino vazeci primjeri kulturnog mijesanja. U okviru uvjeta primjene globalne kulturne industrije oni se postvaruju, egzotiziraju i

seksualiziraju te time depolitiziraju. I u toj hijerarhizaciji hibridnih kulturnih oblika u prvi plan se probija rangiranje koje privilegira proizvode ekonomski i vojno dominantnih zemalja kao sto su Engleska ili SAD - dok se kulturna proizvodnja s globalnog Juga, kao arhaicna, zaostala i time manje vrijedna, odbacuje. Hijerarhije internacionalne podjele rada neposredno se pretvaraju u kulturrasisticke hijerarhije u podrucju estetike. Tek rekontekstualizacija razlicitih formi moze protumaciti to redukcionisticko citanje kao efekt diskurzivnih odnosa moci u kontekstu globalnokapitalistickih oblika potrosnje.

Suprotno tomu analiza razlicitih umjetnickih i teorijskih formi u jednako tako razlicitim postkolonijalnim "conjuctures" pokazuje globalnu medjuovisnost (Shohat, Stam 2000, str. 28) razlicitih formi artikulacije sirom svijeta. Za razliku od znanosti o kulturi koja je jendostrano usmjerena na kulturnu proizvodnju Sjevera, Ella Shohat i Robert Stam zagovaraju jednu, na teoriju svjetskog sistema (Wallerstein 1974, 1980) oslonjenu analizu djelovanja globalne nejednakosti na kulturnu i teorijsku artikulaciju - Nasuprot eurocentricnim ogranicenjima oni favoriziraju istrazivanje "multitemporalnih heterogenosti" dakle analizu istodobnih prostorno vremenskih elemenata koji se medjusobno preklapaju i koji utjecu na produkciju socijalnih tekstova. Ta teza polazi od pretpostavke da strukturalna prerazvijenost i nerazvijenost ne utjecu jedna na drugu samo na ekonomskom podrucju, nego djeluju i na umjetnicku artikulaciju.

To postaje ocigledno posebice tada kada se istrazuju ne samo postkolonijalni konteksti u globalnom Sjeverozapadu, nego kada se oni u citavom svijetu dovedu u odnos s feministickim artikualcijama. Tako se postkolonijalni konteksti u istocnoj Evropi razlikuju kako prema svojim formalnim artikulacijama, tako i prema, u njima manifestiranim, mnogostrukim logikama

dominacije u odnosu na kolonijalizam, patrijarhalno organizirani nacionalizam, militarizaciju i neokolonijalizam. (Grzinic 2000, Papic 1999)

Ono sto se pri razvrstavanju razlicitih kulturnih i teorijskih produkcija u razlicitim postkolonijalnim kontekstima mora uzeti u obzir, jesu lokalno specificni uvjeti tih produkcija. I postkolonijalne mijesane kulturne forme Sjevera upletene su u nacine proizvodnje globalnog kapitalizma i reproduciraju tako postojece razlike u moci u kontekstu medjunarodne podjele rada. Socijalna nejednakost kodira se kao kulturna razlika ili cak kao kulturni nedostatak i na taj se nacin cini nevidljivom. Ta stalna reprodukcija kulturalizirane nejednakosti tvori globalnokapitalisticki zakon "neravnomjernog razvitka". Time eurocentricne hijerarhizacije razlicitih postkolonijalnih konteksta reproduciraju kulturrasisticke mehanizme iskljucivanja koji sa svoje strane iznova predstavljaju fundamentalni strukturalni element globalno kapitalistickih oblika potrosnje i/ili iskoristavanja.

U odnosu na kontekstualizaciju razlicitih postkolonijalnih artikulacija u okviru njihove globalne medjuovisnosti mozemo se tako parafrazirajuci jednu izreku Gayatri Spivak priupitati "What sort of coding has produced this text?" (Spivak 1990, str. 19) Njezin interes se usmjerava na to, koji specificni odnosi moci omogucuju nekom individuumu da se opise i objasni u jednoj odredjenoj logici. (Gutierrez Rodriguez 2001)

U tom smislu moramo u odnosu na prijenos postkolonijalnih postavki u njemacki kontekst ne samo zapitati se Spivakinim rijecima: "Can the subaltern speak?", odnosno "Can the subaltern speak German?" Pitanje, naprotiv, mora glasiti: But even if he or she has been talking on for centuries - why didn't anybody listen?

Bibliografija:

Homi K. Bhabha (1997): "DissemiNation: Zeit, Narrative und die Ränder der modernen Nation". U: Elisabeth Bronfen/Benjamin Marius (1997): Hybride Kulturen. Tübingen: Stauffenburg Verlag. Str. 149-194.

Elisabeth Bronfen/Benjamin Marius (Izd.) (1997): Hybride Kulturen. Tübingen: Stauffenburg Verlag.

Umut Erel (1999): "Grenzüberschreitungen und kulturelle Mischformen als antirassistischer Widerstand?" U: Cathy Gelbin/ Kader Konuk/ Peggy Piesche (Izd.): Aufbrüche. Kulturelle Produktionen von Migrantinnen, Schwarzen und jüdischen Frauen in Deutschland. Königstein.

Ruth Frankenberg / L. Mani (1993): "Crosscurrents, Crosstalk: Race, 'Postcoloniality' and the Politics of Location". U: Cultural Studies 7.2, str. 292-310.

Encarnación Gutiérrez Rodríguez (1999): Intellektuelle Migrantinnen - Subjektivitäten im Zeitalter von Globalisierung. Eine postkoloniale dekonstruktive Analyse von Biographien im Spannungsverhältnis von Ethnisierung und Vergeschlechtlichung. Opladen.

(2001): "Fallstricke des Feminismus. Das Denken 'kritischer Differenzen' ohne geopolitische Kontextualisierung. Einige Überlegungen zur Rezeption antirassistischer und postkolonialer

Kritik" U: polylog. Zeitschrift für interkulturelles Philosophieren 4 (1999), str. 13-24.

Marina Grzinic (2000): "Spectralisation of Europe". U: Timothy Druckrey (Izd.): The Net_Condition: Art and Global Media. Boston, Karlsruhe.

Kien Nghi Ha (1999): Ethnizität und Migration. Opladen.

(2002): Postkoloniale Migration, Rassismus und die Frage der Hybridität u.v.M.

Erhard Kloes (1985): Die Herren der Welt, Köln.

Zarana Papic (1999): "Women in Serbia: Post-Communism, War and Nationalist Mutations". U: Sabrina P. Ramet (Izd.): Gender politics in the Western Balkans. Providence.

Ella Shohat, Robert Stam (2000): "Narrativizing Visual Culture - towards a polycentric aesthetics". U: Nicholas Mizoeff (Izd.): The Visual Culture Reader. London, New York.

Gayatri Chakravorty Spivak (1988): "Can the Subaltern Speak?" U: C. Nelson / L. Grossberg (Hg.): Marxism and the Interpretation of Culture. Chicago.

Immanuel Wallerstein (1974): The Modern World-System, I: Capitalist Agriculture and the Origins of European World-Economy in the Sixteenth Century. New York dj London: Academic Press, 1974.